

International Conference in Open and Distance Learning

Vol 6, No 1A (2011)

Εναλλακτικές Μορφές Εκπαίδευσης

ΤΟΜΟΣ Α
PART / ΜΕΡΟΣ Α

The quality assurance in teaching and learning processes in distance education: a review

Σύλβη Ιωακειμίδου, Αντώνης Λιοναράκης

doi: [10.12681/icodl.710](https://doi.org/10.12681/icodl.710)

Η διασφάλιση της ποιότητας στη διδασκαλία και μάθηση στην εκπαίδευση από απόσταση: μια ανασκόπηση

The quality assurance in teaching and learning processes in distance education: a review

Σύλβη Ιωακειμίδου
Δασκάλα
MA: Drama in Education
silvioakimidou@yahoo.gr

Αντώνης Λιοναράκης
Αναπληρωτής καθηγητής
Σχολή Ανθρωπιστικών Σπουδών ΕΑΠ
alionar@eap.gr

Abstract

This paper attempts a review of the literature on quality assurance in open distance teaching and learning processes mainly in universities during the last two decades. There is an effort to bring forth some elements about the aims; the kind of research and the methodology used; some matters or problems faced so far; some tendencies and orientations to future research. Influenced by the management field the quality assurance in education has gradually become an issue of great importance and interest. Teaching and learning in the core of the educational process cannot but be affected. This review of the research so far could be taken under consideration or it could work as a kind of motivation for future research on this field focusing on issues like a wide agreement on objective and reliable measurement of quality in teaching and learning processes in an open distance learning environment.

Key words: *quality assurance, teaching and learning in open and distance education*

Περίληψη

Στην εργασία αυτή γίνεται μια προσπάθεια ανασκόπησης της βιβλιογραφίας κυρίως των τελευταίων δυο δεκαετιών σχετικά με τη διασφάλιση της ποιότητας στη διδασκαλία και μάθηση στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση κυρίως σε πανεπιστημιακό επίπεδο. Κάποια στοιχεία για το είδος της έρευνας που έχει ως τώρα ακολουθηθεί, η μεθοδολογία που έχει χρησιμοποιηθεί, θέματα ή προβλήματα που αντιμετωπίζονται και κάποιες τάσεις και προσανατολισμοί που διαμορφώνονται για μελλοντική έρευνα είναι κάποια από τα σημεία κλειδιά τα οποία επιχειρείται να αναδειχθούν. Η διασφάλιση της ποιότητας στην εκπαίδευση αναδεικνύεται τις τελευταίες δεκαετίες σε θέμα μείζονος σημασίας περνώντας από τις επιχειρήσεις και στο χώρο της εκπαίδευσης. Η διδασκαλία και μάθηση στο επίκεντρο της εκπαιδευτικής διαδικασίας δεν μπορεί να μένει ανεπηρέαστη. Η ανασκόπηση της ως τώρα έρευνας, που επιχειρείται εδώ, μπορεί να αποτελέσει εφελτήριο για μελλοντικές έρευνες στο συγκεκριμένο πεδίο όπως η διαμόρφωση ενός πλαισίου ευρείας συναίνεσης σε κάποιον αντικειμενικό και αξιόπιστο τρόπο διασφάλισης της ποιότητας στη διδασκαλία και μάθηση στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση.

Λέξεις κλειδιά: *διασφάλιση της ποιότητας, διδασκαλία και μάθηση στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση*

Σκοπός της εργασίας

Τόσο στο διεθνή όσο και στον ελληνικό χώρο στην Ανώτατη Εκπαίδευση παρατηρείται τα τελευταία χρόνια μια κινητικότητα κι ένα αυξανόμενο ενδιαφέρον για τη διασφάλιση της ποιότητας στην εκπαίδευση. Η παρούσα εργασία σκοπεύει με κριτική και αναστοχαστική στάση στην ανάδειξη κάποιων στόχων, μεθοδολογιών, προβληματισμών και τάσεων σε ό,τι αφορά τη διασφάλιση της ποιότητας στη διδασκαλία και μάθηση στην από απόσταση πανεπιστημιακή εκπαίδευση.

Η διασφάλιση της ποιότητας στην πανεπιστημιακή εκπαίδευση

Τις δυο τελευταίες δεκαετίες και ιδιαίτερα μετά τη διαδικασία της Μπολόνια (1999) γίνεται πιο έντονα λόγος παγκοσμίως για την ποιότητα και κυρίως για τη διασφάλιση της ποιότητας στην εκπαίδευση (ENQA, 2010, Coomaraswamy, Rama & Hope, 2009). Παρότι φαίνεται πως δεν υπάρχει συναίνεση προς έναν κοινό ορισμό οι περισσότεροι χρησιμοποιώντας το όρο «ποιότητα στην εκπαίδευση» έχουν κατά νου κάποια μορφή υπεροχής, μια μορφή ιδανικής εκπαίδευσης που ικανοποιεί τις ανάγκες και είναι ευχάριστη για όλους τους εμπλεκόμενους στη διαδικασία, που παλεύει και ξεπερνά τις αδυναμίες της (Sucati et al, 2007).

Προκειμένου να διασφαλιστεί η ποιότητα έχουν διαμορφωθεί διεθνώς κάποια μοντέλα και μηχανισμοί διαρκούς παρακολούθησης διαδικασιών με στόχο τη βελτίωση της ποιότητας στην εκπαίδευση (Belawati και Zuhairi, 2007). Από τη δεκαετία του '90 ακόμα πολλές κυβερνήσεις προχώρησαν σε παρεμβάσεις συστήνοντας επιτροπές ή ανεξάρτητες αρχές κι οργανισμούς εισάγοντας πολιτικές και προωθώντας πρακτικές διασφάλισης της ποιότητας (Kirkpatrick, 2005), όπως το Quality Assurance Agency for Higher Education (QAA) στη Βρετανία ή την Αρχή Διασφάλισης της Ποιότητας (Α.Δ.Ι.Π.) στην Ελλάδα, καθώς και διεθνή δίκτυα συνεργασίας όπως το European Network of Quality Assurance in Higher Education (ENQA).

Στη διεθνή βιβλιογραφία επισημαίνεται πως ο στόχος της αξιολόγησης ως μέρος μιας διαδικασίας διασφάλισης της ποιότητας, ό,τι αξιολογείται, αυτός που αξιολογεί, πότε και με τι συχνότητα γίνεται αξιολόγηση διαμορφώνουν εσωτερικά κι εξωτερικά συστήματα αξιολόγησης (Καραταζιά-Σταυλιώτη & Λαμπρόπουλος, 2007, Φεσάκης & Μαρουδή, 2007, Miranda & Teixeira, 2005). Το ENQA (2010) πάντως διευκρινίζει πως τα εσωτερικά συστήματα διασφάλισης της ποιότητας εστιάζουν κυρίως στη διδασκαλία και τη μάθηση και ταυτόχρονα είναι αυτά που διασφαλίζουν την επιτυχία του συνολικού συστήματος διασφάλισης της ποιότητας των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων, του οποίου έτσι κι αλλιώς αποτελούν μέρος.

Η διασφάλιση της ποιότητας στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση

Τις τελευταίες δεκαετίες υπάρχει σημαντική ανάπτυξη τόσο στον αριθμό των εκπαιδευόμενων από απόσταση κυρίως σε επίπεδο πανεπιστημιακών σπουδών όσο και στον αριθμό των ιδρυμάτων που παρέχουν εξ αποστάσεως σπουδές είτε αποκλειστικά είτε σε συνδυασμό με τμήματα συμβατικής εκπαίδευσης. Η ανάπτυξη και διεύρυνση της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης από άλλους έγινε δεκτή με ανακούφιση και διάθεση να τονιστούν θετικά στοιχεία όπως η προώθηση ίσων ευκαιριών και ευρείας πρόσβασης στην πανεπιστημιακή εκπαίδευση, ενώ από κάποιους πιο επιφυλακτικούς προέκυψε θέμα ποιότητας της παρεχόμενης εκπαίδευσης (Birzea et al., 2005). Οπότε ενώ μέχρι πρόσφατα δινόταν έμφαση κυρίως στην όσο το δυνατόν ευρύτερη προσβασιμότητα στα πανεπιστημιακά ιδρύματα, τώρα πια που αριθμός των εκπαιδευόμενων από απόσταση έχει διευρυνθεί

και ολοένα και περισσότερο αυξάνεται η έμφαση που δίνεται στην ποιότητα της παρεχόμενης εκπαίδευσης (Jung, 2005).

Αναγνωρίζοντας την αναγκαιότητα διασφάλισης της ποιότητας διεθνείς οργανισμοί όπως το Commonwealth of Learning (COL) κι η UNESCO έχουν δημοσιεύσει οδηγίες διασφάλισης της ποιότητας και για την εξ αποστάσεως εκπαίδευση. Ταυτόχρονα κάποιες έρευνες πάνω στο σχετικό θέμα αποδεικνύουν το διεθνές ενδιαφέρον αλλά και τα αρχικά στάδια ανάπτυξης του συγκεκριμένου ερευνητικού αντικειμένου. Σε ό,τι αφορά τη διασφάλιση της ποιότητας στη διδασκαλία και μάθηση στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση οι δημοσιεύσεις είναι ακόμα λιγότερες. Στα περισσότερα βέβαια άρθρα αναφέρεται ως κομβικό κομμάτι ενός ευρύτερου μηχανισμού διασφάλισης της ποιότητας σ' ένα πανεπιστημιακό ίδρυμα (Jae-Woong, 2009, Jung, 2005). Αφορά την ανάπτυξη και παραγωγή υλικού, τα προγράμματα σπουδών, την υποστήριξη του προσωπικού, τις παρεχόμενες υπηρεσίες και την υποστήριξη των εκπαιδευόμενων, καθώς επίσης και δείκτες/κριτήρια ποιότητας σχετικά με τα αποτελέσματα της μαθησιακής διαδικασίας για τον εκπαιδευόμενο, στοιχεία που διαμορφώνουν από κοινού τη συνολικότερη εμπειρία του εκπαιδευόμενου στην εκπαιδευτική διαδικασία (Kirkpatrick, 2005).

Στόχοι

Η διασφάλιση της ποιότητας έχει ως στόχο μέσα από κοινή συναίνεση και συνεργασία τη δημιουργία των συνθηκών εκείνων που θα ενθαρρύνουν και θα ωθούν προς διαρκή και άμεση βελτίωση (quality enhancement/ improvement) τη διαδικασία διδασκαλίας και μάθησης. Ταυτόχρονα αυτή η βελτίωση θα παρακολουθείται, θα καταγράφεται και θα αξιολογείται. Όπως και στη διακήρυξη της Λισσαβόνας (2007) επισημαίνεται, στόχος είναι η ενίσχυση μιας κουλτούρας ποιότητας στην εκπαίδευση δίνοντας έμφαση στην επιτυχία και όχι στην αποτυχία αναδεικνύοντας και ανταλλάσσοντας καλές πρακτικές.

Καθώς η διδακτική πράξη στοχεύει πάντα στα καλύτερα δυνατά μαθησιακά αποτελέσματα, ένας νέος προσανατολισμός που διαφαίνεται είναι η έμφαση που δίνεται στην καταγραφή διδακτικών και μαθησιακών πρακτικών με αποδείξεις (Birzea, Cecchini, Harrison, Krek & Spajic-Vrkas, 2005). Καθώς οι εκπαιδευτικοί θα εξοικειώνονται όλο και περισσότερο με επιστημονικές μεθόδους, όπως η παρατήρηση αλλά κυρίως η αναζήτηση αποδείξεων, θα προχωρούν στον απολογισμό του καθημερινού διδακτικού τους έργου με μεγαλύτερη αυτοπεποίθηση. Θα κοινοποιούνται καλές πρακτικές και θα αναδεικνύονται τα πιο αποτελεσματικά και λειτουργικά μεθοδολογικά εργαλεία. Θα αντιμετωπίζονται από κοινού με βάση την εμπειρία και την πράξη οι δυσκολίες μέσα σ' ένα πλαίσιο συνεργασίας, σύμπραξης όλων των εμπλεκόμενων στη διδακτική / μαθησιακή διαδικασία.

Ανατροφοδότηση σχετική με τη διδακτική πράξη και τα αποτελέσματά της θα πρέπει να δίνεται από τον κάθε ενδιαφερόμενο (εκπαιδευόμενους, εκπαιδευτές, γονείς, εργοδότες κ.α.) και με βάση αυτή να διαμορφώνονται προγράμματα, μαθήματα, διδακτικό υλικό. Όπως κι ο Jung (2005: 83) επισημαίνει τα πολυπληθέστερα διεθνώς πανεπιστημιακά ιδρύματα που προσφέρουν τη δυνατότητα για εξ αποστάσεως σπουδές θέτουν ως κυρίαρχο στόχο την αυτοβελτίωσή τους και την απόδοση λογαριασμού για πεπραγμένα προς κάθε ενδιαφερόμενο.

Σημαντικός στόχος τέλος των πανεπιστημίων διεθνώς είναι και ο υψηλός βαθμός ικανοποίησης των εκπαιδευόμενων από τις σπουδές τους και κατ' επέκταση από τη διαδικασία διδασκαλίας και μάθησης. Ο εκπαιδευόμενος τοποθετείται στο κέντρο και με βάση αυτόν διαμορφώνεται το ανάλογο εκπαιδευτικό υλικό (Λιοναράκης, 2001), πρέπει να υποστηρίζεται επίσης από ανθρώπινο δυναμικό και όλες οι λειτουργίες του

εκπαιδευτικού ιδρύματος (κατανομή εργασιών και εξειδίκευση είναι το κλειδί για την επιτυχή λειτουργία του) πρέπει να υπόκεινται σε λεπτομερή έλεγχο με στόχο την ικανοποίηση του εκπαιδευόμενου (Coomaraswamy, Rama & Hope, 2009). Η διασφάλιση της ποιότητας στη διδασκαλία και μάθηση στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση, σύμφωνα με τον Elhers (2004), πρέπει να είναι προσανατολισμένη προς την κάλυψη των αναγκών του κάθε φοιτητή προκειμένου να τον ενδυναμώσει και να τον διευκολύνει στη διαδικασία της μάθησης.

Μεθοδολογία

Ενώ διαφαίνονται κάποιοι κοινοί γενικά στόχοι σε ό,τι αφορά τη διασφάλιση της ποιότητας σε πανεπιστημιακά ιδρύματα που προσφέρουν προγράμματα σπουδών από απόσταση, υιοθετούνται ως τώρα διαφορετικές μεθοδολογίες (Sucatti et al., 2007). Για παράδειγμα ο Jae-Woong (2009) περιγράφει δυο αντιπαρατιθέμενες προσεγγίσεις στο θέμα της διασφάλισης της ποιότητας σ' ένα εκπαιδευτικό ίδρυμα, η μια με εμφανείς επιρροές από τον επιχειρησιακό χώρο (management-oriented approach), ενώ η άλλη από τον εκπαιδευτικό χώρο (education-oriented approach) σε άμεση σύνδεση και σχέση με τη διδασκαλία και μάθηση.

Σε πολλές περιπτώσεις διαμορφώνονται κάποιοι δείκτες / κριτήρια ποιότητας σε διάφορους τομείς λειτουργίας ενός εκπαιδευτικού ιδρύματος, οπότε και στη διδασκαλία και μάθηση, και γίνονται προσπάθειες με βάση κάποια κλίμακα διαβάθμισης να διαπιστωθεί η πρόοδος και ο βαθμός πραγμάτωσης των ζητούμενων στοιχείων. Η συγκεκριμένη βέβαια τακτική δέχεται την έντονη κριτική πως εστιάζει σε ποσοτικά δεδομένα και πολλές φορές ξεφεύγουν βασικά σημεία που μια ποιοτική έρευνα δεν αγνοεί.

Σε κάποια πανεπιστήμια που παρέχουν τη δυνατότητα για από απόσταση σπουδές έχουν προσδιοριστεί κάποια κριτήρια / δείκτες για σημαντικές λειτουργίες όπως για παράδειγμα η υποστήριξη των εκπαιδευόμενων και η καθοδήγησή τους. Στα περισσότερα όμως πανεπιστήμια δεν έχει αναπτυχθεί κάποιο ξεχωριστό σύστημα διασφάλισης της ποιότητας για την εξ αποστάσεως εκπαίδευση, αλλά υιοθετούν τα ίδια κριτήρια που χρησιμοποιούν και στη συμβατική εκπαίδευση (Jung, 2005). Ο Oliver (2005: 183) επισημαίνει πως η μεθοδολογία διασφάλισης της ποιότητας στη διδασκαλία και μάθηση μπορεί να είναι κοινή, ακόμα και με τη συμβατική εκπαίδευση σε κάποια σημεία, αφού το θέμα της ποιότητας δεν έχει να κάνει με τα διαθέσιμα εργαλεία, αλλά με τις στρατηγικές και τον τρόπο που οι εκπαιδευτικοί χρησιμοποιούν τα μέσα που έχουν στη διάθεσή τους προκειμένου να καταστήσουν λειτουργικό για τους εκπαιδευόμενους το μαθησιακό περιβάλλον. Είναι πάντως απαραίτητο να διερευνηθούν και να εκτιμηθούν στη διαδικασία διασφάλισης της ποιότητας τα ξεχωριστά, τα διαφορετικά εκείνα στοιχεία που χαρακτηρίζουν ένα εξ αποστάσεως περιβάλλον μάθησης (Kilfoil, 2005).

Κάποιες δημοφιλείς μέθοδοι που αφορούν τη διδασκαλία και μάθηση περιλαμβάνουν:

- Εσωτερική εκπαίδευση - επιμόρφωση (σεμινάρια, εργαστήρια, on-line μαθήματα κ.α.) και ευκαιρίες επαγγελματικής ανέλιξης για τους διδάσκοντες.
- Συμμετοχή σε διεθνή συνέδρια και εκπαιδευτικά εργαστήρια.
- Συνεχή παρακολούθηση και αξιολόγηση των εκπαιδευτικών διαδικασιών (αξιολόγηση εκπαιδευτικών, διδακτικών επιλογών και στρατηγικών, μαθημάτων)
- Σαφή προσδιορισμό της διαδικασίας σχεδιασμού ενός μαθήματος (μια ομάδα ειδικών θα σχεδιάσει έπειτα από πιλοτικές εφαρμογές και αλλαγές την

εφαρμογή ενός μαθήματος, ενώ μια άλλη ομάδα θα ετοιμάσει το απαραίτητο διδακτικό υλικό πάντα με βάση τις αρχές της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης).

- Συμμετοχή εξωτερικών αξιολογητών και εμπειρογνομόνων κυρίως σε ό,τι αφορά τη διασφάλιση της ποιότητας στην επιλογή κι εφαρμογή προγραμμάτων σπουδών, μαθημάτων, στην υποστήριξη των εκπαιδευόμενων (Jung, 2005).
- Κομβικό σημείο στη διαδικασία διασφάλισης της εκπαίδευσης κατέχει η αξιολόγηση. Μέσα απ' αυτή μπορούν να αναδειχθούν ποιοτικά στοιχεία που είναι δύσκολο να αποτυπωθούν με ποσοτικά ερευνητικά εργαλεία. Η αξιολόγηση μπορεί να αναδείξει τα αδύναμα αλλά είναι καλό να επιδιώκει κυρίως την ανάδειξη των δυνατών σημείων στους μηχανισμούς διασφάλισης της ποιότητας σ' ένα διδακτικό αντικείμενο (π.χ. το μάθημα της χημείας), ένα πρόγραμμα σπουδών, ένα θέμα γενικότερο στην εκπαίδευση (π.χ. η χρήση των νέων τεχνολογιών στην εκπαίδευση), στους εκπαιδευόμενους ή τους εκπαιδευτικούς ή και στη συνολική λειτουργία ενός εκπαιδευτικού ιδρύματος (Costes & al, 2008).

Το ENQA (2010) πάντως διευκρινίζει πως τα εσωτερικά συστήματα διασφάλισης της ποιότητας εστιάζουν κυρίως στη διδασκαλία και τη μάθηση και ταυτόχρονα είναι αυτά που διασφαλίζουν την επιτυχία του συνολικού συστήματος διασφάλισης της ποιότητας. Η βελτίωση της ποιότητας βέβαια μέσα στην τάξη δεν είναι μια μηχανιστική και γραμμική διαδικασία, αντίθετα βασική προϋπόθεση είναι ο διαρκής αναστοχασμός και η βελτίωση των καθημερινών πρακτικών.

Θέματα / προβληματισμοί

Στις ως τώρα προσπάθειες διασφάλισης της ποιότητας στη διδασκαλία και μάθηση σε πανεπιστημιακά ιδρύματα που προσφέρουν εξ αποστάσεως μαθήματα φάνηκαν κάποια αδύνατα σημεία ή έστω κάποια σημεία στα οποία πρέπει να δίνεται ιδιαίτερη έμφαση και προσοχή. Ένα θέμα πολύ σημαντικό είναι η συναίνεση και συνεργασία όλου του ανθρώπινου δυναμικού ενός εκπαιδευτικού ιδρύματος για την επίτευξη του της ποιότητας σε κάθε τομέα. Στόχος είναι κυρίως η διαρκής συνεργατική και επικοινωνιακή βελτίωση κι όχι απλά μια ανταγωνιστική ανάδειξη της αριστείας ή η λογοδοσία, αφού σ' αυτή την περίπτωση ελλοχεύει ο κίνδυνος έμφασης σε σημεία που απλώς θα ικανοποιούν τα κριτήρια που εκ των προτέρων έχουν τεθεί ως σημαντικά παραβλέποντας όμως σημαντικές παραμέτρους που είτε διέφυγαν της προσοχής είτε είναι δύσκολο να μετρηθούν και να αποτυπωθούν ποσοτικά ή αριθμητικά. Επιπλέον οι στόχοι λογικοί και εφικτοί, οι καταγραφές κι οι αξιολογήσεις θα πρέπει να γνωστοποιούνται και να είναι απλά διατυπωμένες και με τρόπο κατανοητό σε όλους (Coomaraswamy, Rama & Hope, 2009, Kilfoil, 2005).

Τάσεις

Κάποιες τάσεις που προκύπτουν από την έρευνα για τη διασφάλιση της ποιότητας στη διδασκαλία και μάθηση στην εξ αποστάσεως πανεπιστημιακή εκπαίδευση μπορούν να εντοπιστούν στα εξής σημεία:

Ευρύτερα στην ευρωπαϊκή πανεπιστημιακή κοινότητα, είτε σε συμβατικά είτε σε απόσταση πανεπιστημιακά ιδρύματα, στα πλαίσια διασφάλισης της ποιότητας στην παρεχόμενη εκπαίδευση δημιουργείται η ανάγκη ανταλλαγής συγκρίσιμων στοιχείων, ιδεών και μεθοδολογιών με βάση κάποιους κοινούς στόχους και συνεργασίες (Καρατζιά-Σταυλιώτη & Λαμπρόπουλος, 2007), όπως για παράδειγμα την παραγμάτωση κάποιων αρθρωτών μοντέλων σπουδών (Jung, 2005).

Δίνεται έμφαση στη συστηματική καταγραφή και απολογισμό διδακτικών και μαθησιακών πρακτικών με ερευνητικά δεδομένα (Birzea, Cecchini, Harrison, Krek & Spajic-Vrkas, 2005).

Μεγάλη σημασία δίνεται και στην ανατροφοδότηση από τους εκπαιδευόμενους σχετικά με τις μαθησιακές διαδικασίες και την εμπειρία τους (ENQA, 2010) έτσι όπως αποτυπώνεται μέσα από ερωτηματολόγια και αξιολογήσεις της διδακτικής πράξης. Βασικός στόχος της διδακτικής / μαθησιακής διαδικασίας και της συνολικής εμπειρίας του εκπαιδευόμενου είναι η ικανοποίηση του (Coomaraswamy, Rama & Hope, 2009).

Συμπεράσματα

Μια πρώτη γενική διαπίστωση είναι ανάγκη για αντικειμενική και αξιόπιστη μέτρηση της ποιότητας (Oliver, 2005). Η διασφάλιση της ποιότητας έχει κατά καιρούς κατηγορηθεί πώς δίνει έμφαση σε ποσοτικές αποτυπώσεις παραβλέποντας σημαντικές παραμέτρους που δεν μπορούν με τέτοιο τρόπο να αποδοθούν. Το ζητούμενο λοιπόν είναι να διαμορφωθούν τα πλαίσια εκείνα που θα επιτρέπουν να αξιολογηθούν και οι παράμετροι που δεν μπορούν εύκολα να αποδοθούν ποσοτικά. Πιθανόν η σύμπραξη της διαδικασίας διασφάλισης της ποιότητας (ποσοτικά χαρακτηριστικά) και της αξιολόγησης (ποιοτικά χαρακτηριστικά) μπορεί να δώσει πιο ολοκληρωμένη εικόνα της εκπαιδευτικής πράξης κι αυτό μπορεί να είναι ένα θέμα προς μελλοντική διερεύνηση.

Σίγουρα χρειάζεται περαιτέρω διερεύνηση με στόχο την όσο το δυνατό ευρύτερης αποδοχής διαμόρφωση ποιοτικών κριτηρίων / δεικτών σε συνδυασμό με διαρκώς αυξανόμενη αποτύπωση και προβολή καλών πρακτικών διασφάλισης της ποιότητας στην διδασκαλία και μάθηση. Υπάρχει ένα ενδιαφέρον συνεχώς αυξανόμενο από τη διεθνή εκπαιδευτική κοινότητα για την διασφάλιση της ποιότητας, αλλά χρειάζεται πολλή ερευνητική δουλειά ακόμα τουλάχιστον στο κομμάτι της διδασκαλίας και μάθησης, πολύ περισσότερο δε σε επίπεδο διδασκαλίας και μάθησης στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση.

Έτσι κι αλλιώς οι καλές πρακτικές γίνονται καλύτερες και τα δεδομένα διαρκώς μεταβάλλονται, οπότε είναι απαραίτητη η συνεχής διερεύνηση κι ο αναστοχασμός πάνω σε μεθοδολογίες και πρακτικές διασφάλισης της ποιότητας στη διδασκαλία και μάθηση, ο εκσυγχρονισμός των στόχων, των διαδικασιών, των τεχνικών και των μέσων, η ανταλλαγή σε διεθνές επίπεδο ιδεών και μεθοδολογιών, η χρήση ποικίλων μεθοδολογικών εργαλείων που διαφωτίζουν και προσεγγίζουν τις διαδικασίες από νέες οπτικές γωνίες διαμορφώνοντας νέες προοπτικές, νέα μαθησιακά περιβάλλοντα που θα προσφέρουν όλο και πιο ποιοτικές διδακτικές και μαθησιακές εμπειρίες.

Βιβλιογραφία

- Belawati, T. & Zuhairi, A. (2007). The Practice of a Quality Assurance System in Open and Distance Learning: A case study at Universitas Terbuka Indonesia (The Indonesia Open University). *International Review of Research in Open and Distance Learning* 8(1). Retrieved on 26 April, 2010 from <http://www.irrodl.org/index.php/irrodl/article/view/340/782>
- Birzea, C., Cecchini, M., Harrison, C., Krek, J. & Spajic-Vrkas, V. (2005). *Tool for Quality Assurance of Education for Democratic Citizenship in Schools*. Retrieved on 27 April, 2010 from http://www.theewc.org/uploads/content/Tool_for_quality_assurance.pdf
- Commission of the European Communities. (2007). *Διακήρυξη της Λισσαβόνας*. Retrieved on 27 April, 2010 from WWW.EUA.BE
- Coomaraswamy, U., Rama, K. & Hope, A. (2009). *Quality Assurance Toolkit for Distance Higher Education Institutions and Programmes*. Vancouver, Canada, Commonwealth of Learning. Retrieved on 30 April, 2010 from http://www.col.org/SiteCollectionDocuments/HE_QA_Toolkit_web.pdf

- Ehlers, U. (2004). Quality in E-Learning From a Learner's Perspective. *European Journal of Open, Distance and E-Learning* (1). Retrieved on 9 May, 2010 from <http://www.eurodl.org/?p=archives&year=2004&halfyear=1>
- European Network for Quality Assurance in Higher Education. (2010). *ENQA statement on the European Commission's Report on Progress in Quality Assurance*. Helsinki: ENQA. Retrieved on 9 May, 2010 from http://enqa.eu/files/ENQA_Statement_on_EC_report.pdf
- Higher Education Funding Council (2011) Quality assurance framework. Retrieved on 17 June, 2011 from <http://www.hefce.ac.uk/learning/qual/qaf/>
- Jae-Woong, K. (2009). An Exploratory Model for Educational Quality Assurance: The Case of Korea National Open University. Πρακτικά του 5^{ου} Διεθνούς Συνεδρίου για την Ανοικτή και εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση (ICODL 2009): Ανοικτή & εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση για Διεθνείς Συνεργασίες και Εκπαιδευτική Ανάπτυξη (Αθήνα, 27-29 Νοεμβρίου). Retrieved on 7 April, 2010 from http://artemis.eap.gr/icodl2009/ICODL_5/My%20Webs/ICODL/A1-PDF/9.pdf
- Καρατζιά-Σταυλιώτη, Ε. & Λαμπρόπουλος, Ν. (2007). *Αξιολόγηση, Αποτελεσματικότητα και Ποιότητα στην Εκπαίδευση*, Αθήνα, Gutenberg
- Kilfoil, W.R. (2005). Quality assurance and accreditation in open distance learning. *Progressio* 27(1&2). Retrieved on 20 June, 2010 from <http://www.unisa.ac.za/default.asp?Cmd=ViewContent&ContentID=19661>
- Kirkpatrick, D. (2005). Quality Assurance in Open and Distance Learning. *Knowledge Series. Commonwealth of Learning (COL)*. Retrieved on 20 June, 2010 from http://www.col.org/SiteCollectionDocuments/KS2005_QA.pdf
- Λιοναράκης, Α. (2001). Ανοικτή και εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση: Προβληματισμοί για μια ποιοτική προσέγγιση σχεδιασμού διδακτικού υλικού. Στο Λιοναράκης, Α. (Επιμ.) (2001), *Απόψεις και προβληματισμοί για την Ανοικτή και εξ αποστάσεως Εκπαίδευση*, Αθήνα, Προπομπός
- Miranda, R. & Teixeira, A. (2005). Quality in ODL. Στο Koen DePryck και άλλοι (επιμ.) *Getting Started with Open & Distance Learning*. Coronet Books Inc. Retrieved on 20 June, 2010 from <http://www.odlexpert.net/getstart/>
- Sukati, C.W.S., Esampally, C. & Vilakati, N. (2007). Factors affecting the quality of education offered by the IDE at UNISWA. *Progressio* 31(1&2). Retrieved on 14 May, 2011 from http://www.unisa.ac.za/contents/faculties/service_dept/bld/progressio/docs/factors.pdf
- Φεσάκης, Γ. & Μαρουδής, Ε. (2007). Ζητήματα ποιότητας σε προγράμματα τηλεεκπαίδευσης μέσω διαδικτύου για τις πρώτες βαθμίδες της εκπαίδευσης. Στο Λιοναράκης, Α. (Ed.) (2007). *Πρακτικά του 4^{ου} Διεθνούς Συνεδρίου για την Ανοικτή και εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση (ICODL 2007): Forms of Democracy in Education: Open Access and Distance Education*. Αθήνα, ΠΡΟΠΟΜΠΟΣ, pp. 599-605